

UDK:811.163.42:82-5:342.533(497.5)
341.462.1:342.533
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 17. srpnja 2022.
DOI: 10.38003/zrffs.15.6

Anita Runjić-Stoilova
Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet
HR-21000 Split, Poljička cesta 35
arunjic@ffst.hr
<https://orcid.org/0000-0001-5060-2083>

Marijana Tomelić Ćurlin
Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet
HR-21000 Split, Poljička cesta 35
mtomelic@ffst.hr
<https://orcid.org/0000-0001-6220-8075>

HRVATSKI JEZIK U HRVATSKOME SABORU¹ ODSTUPANJA U GOVORNO-JEZIČNIM ISKAZIMA HRVATSKIH SABORSKIH ZASTUPNIKA

Sažetak

Govorenje u Saboru ili Parlamentu javno je govorenje i kao takvo mjeri se drukčijim mjerilima nego privatno govorenje. U njemu je povećana odgovornost izgovorene zastupničke riječi u »istinitosti i djelotvornosti, u društvenoj korisnosti i opravdanosti, u toleranciji i etici, u estetiци i govorno-jezičnoj ispravnosti te u kulturi uopće« (Škarić, 2000: 9). Kako općenito u javnosti, tako i u Hrvatskome saboru govornik ne govori samo u svoje ime, već i u ime svojih birača, zastupa nekoga ili govori kao član neke skupine. Zbog svega toga odgovoran je prema kolektivu koji predstavlja, i to treba pokazati svojim istupima i u sadržajnome i u izvedbenome smislu.

Autorice su svoje zanimanje usmjerile na izvedbenu razinu, točnije govorno-jezični iskaz hrvatskih saborskih zastupnika. Kako se istraživanje provodilo u povodu 170. godišnjice prvoga zastupničkog govora na hrvatskome jeziku, u radu se analiziraju odstupanja u govorno-jezičnome iskazu zastupnika 7. saziva Hrvatskoga sabora. Kao javni govornici, bez obzira na svoje podrijetlo ili stupanj obrazovanja, zastupnici bi trebali biti jezično kompetentni i biti primjerom uzorne uporabe hrvatskoga standardnog jezika. U tome pogledu, autorice popisuju i opisuju odstupanja 50-ero saborskih govornika od hrvatskoga standardnog jezika u jedanaest sati rasprave o nekoliko prijedloga zakona, i to na svim jezičnim razinama: fonetsko-fonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj, leksičkoj, sintaktičkoj i stilističkoj. U drugome dijelu istraživanja izdvojeni su zanimljiviji primjeri odstupanja u zastupničkim iskazima. Posebna je pozornost u analizi posvećena odstupanjima u govorno-jezičnim iskazima saborskih zastupnika na fonetsko-fonološkoj i leksičkoj jezičnoj razini.

Ključne riječi: hrvatski jezik, Hrvatski sabor, javni govor, jezična odstupanja, jezične razine

1 Rad je u sažetijoj inačici i s kraćim naslovom *Hrvatski jezik u hrvatskom saboru* izložen na 6. hrvatskom slavističkom kongresu, održanome u Vukovaru i Vinkovcima od 10. do 13. rujna 2014. godine.

1. Uvod

Poticaј ovome radu bila je 177. godišnjica od prvoga zastupničkog govora na hrvatskome jeziku u Hrvatskome saboru. Veliki je privilegij govoriti materinskim jezikom u najvišem državnom zakonodavnom tijelu. Hrvati su stoljećima čekali taj trenutak, od prvih spomena narodnih zborova u 9. stoljeću preko prvoga poznatog sabora sa sačuvanim zapisnikom i zaključcima, održanoga u Zagrebu 1273. godine² do konačno, prvoga istupa saborskoga zastupnika na hrvatskome jeziku. Dana 2. svibnja 1843. godine zastupnik Ivan Kukuljević Sakscinski prvi je u Saboru progovorio na materinskome jeziku, u kojemu je do tada službeni jezik bio latinski. O jeziku je tada u svojem govoru, između ostaloga, rekao:

Nemislimo, da jezik naš nije jošte prikladan zato, da ga u javne poslove uvedemo: ta on je bio prije 800 godinah jezik diplomatski hrvatskih i sarbskih kraljevah, a kasnie i turskoga carstva, on je tako bogat, tako izdelan, tako blagozvučan, kao što je malo samo jezika na svetu; on poseduje u ostalih slavjanskih narečjih neizcarpivo blago: zašto bi dakle bojali se i oklevali uvesti ga u javni život; zašto bi se bojali reći, da mi želimo, da nam se zakoni i zapovedi pišu u krasnom našem materinskom jeziku, kad se to nisu plašili učiniti drugi narodi, kojim je jezik mnogo surovii i siromašnii ›Ko svoj može biti, tudj neka ne bude!³

I ostali Kukuljevićevi govori u Hrvatskome saboru i na županijskim skupštinama otkrivali su beskompromisno zauzimanje za hrvatsku slobodu i samostalnost. Na njegov prijedlog Hrvatski sabor 1847. godine, dakle tek četiri godine kasnije donosi zaključak o uvođenju hrvatskoga kao *diplomatičkoga*,⁴ odnosno službenoga jezika. Pobjeda hrvatskoga jezika bila je plod diplomatske i političke borbe zastupnika u Hrvatskome saboru i u zajedničkome hrvatsko-ugarskom saboru tijekom pola stoljeća.

Hrvatski je jezik bio i ostao osnova našega identiteta. Svoj smo jezik poštovali, gradili i čuvali unatoč svim nepovoljnim povijesnim okolnostima, a okolnosti su takve da ga i dalje moramo čuvati i njegovati.

1.1. Hrvatski sabor danas

Hrvatski sabor predstavničko je tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj, i kao takvo tijelo, više-manje jednake strukture djeluje od prvih demokratskih višestranačkih izbora 1990. godine. Iako je od 1947. do 1990. godine u svim ustavnim tekstovima označavan kao najviše tijelo državne vlasti, Sabor to praktično nije bio, nego je stvarna vlast tadašnjega jednostranačkog sustava bila

2 <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja#no-back> (13. listopada 2020.)

3 <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/znameniti-govori/govor-ivana-kukuljevica-sakcinskog-u-saboru-2> (13. listopada 2020.); <https://www.nsk.hr/ko-svoj-moze-biti-tudj-nek-ne-bude-u-spomen-na-ivana-kukuljevica-sakcinskoga/> (15. listopada 2022.)

4 <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja#no-back> (13. listopada 2020.)

koncentrirana u Centralnome komitetu (Komunističke partije) Saveza komunista Hrvatske i njegovu Predsjedništvu.⁵ Današnji Hrvatski sabor ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika. U aktualni, deseti saziv Hrvatskoga sabora, konstituiran 22. srpnja 2020. godine izabran je 151 zastupnik. Hrvatski sabor redovito zasjeda dva puta godišnje, a može zasjedati i izvanredno, na zahtjev Predsjednika Republike, Vlade ili većine zastupnika.⁶ Na temelju prava i ovlaštenja utvrđenih Ustavom, zastupnici imaju niz ovlasti: donose razne odluke, zakone i akte, raspisuju referendume i sl. Na saborskim sjednicama o tome raspravljaju u raznim retoričkim oblicima: slobodnim govorima, pitanjima, replikama, ispravicima netočnih navoda. Govorenje saborskih zastupnika ima veliki utjecaj na jezičnu kulturu svakoga pojedinca; što se više pojavljuju, to je njihov utjecaj veći.

1.2. Javno (političko) govorenje

Tisućljetna povijest hrvatskoga jezika obvezuje nas da ga s ponosom čuvamo, njegujemo i razvijamo kao neotuđivu sastavnicu svojega nacionalnog bića. A čija je zapravo briga i dužnost očuvanje hrvatskoga jezika? Nismo svi u tome jednako odgovorni. Dužnost je to raznih institucija, ministarstava, udruga, ali i svih pojedinaca koji javno govore, pa tako i saborskih zastupnika.

Govorenje u Saboru, kako je već rečeno, javno je govorenje i kao takvo mjeri se drukčijim mjerilima nego ono privatno. U njemu je povećana odgovornost izgovorene zastupničke riječi u »istinitosti i djelotvornosti, u društvenoj korisnosti i opravdanosti, u toleranciji i etici, u estetici i govorno-jezičnoj ispravnosti te u kulturi uopće« (Škarić 2000: 9). U javnosti općenito i u Hrvatskome saboru, zapravo posebno u Hrvatskome saboru jer su zastupnici izabrani voljom naroda, govornik ne govori samo u svoje ime. On nekoga zastupa ili govori kao član neke skupine, ili govori u ime simpatizera stranke, pa je odgovoran i prema kolektivu/stranci/biračima koje predstavlja (Škarić 2000). Povećana odgovornost izgovorene riječi u javnome govorenju svakako se odnosi i na govorenje hrvatskim standardnim jezikom. Zapravo se u Hrvatskoj kultura govora i najčešće poistovjećuje »s idealom njegovanja materinskog jezika u njegovoj pravilnosti i čistoći« (Horga 1989: 25). Saborski bi zastupnici u javnosti trebali govoriti standardnim hrvatskim jezikom bez obzira na svoje podrijetlo ili stupanj obrazovanja. Rijetka su istraživanja koja se bave analizom jezičnih odstupanja saborskih zastupnika, češće su analize općenito govorne izvedbe i argumentacije (npr. Biočina 2015) ili pak figurativnosti hrvatskih parlamentaraca (Banković Mandić 2007; Runjić-Stoilova 2017).

Ako se ovoj temi pristupi sa stajališta retorike, treba reći da se jezičnom, gramatičkom i govornom primjerenišću javnoga govora, odnosno stilom bavi treći retorički kanon – lat. *elocutio*. Općenito, umijeće pripreme i izlaganja govora pred publikom, pa tako i izlaganja saborskih zastupnika, ima pet sastavnica, logičkih koraka u procesu proizvodnje uvjeravajućega diskursa, pet tzv. retoričkih kanona (Aristotel 1989; Burke 2014; Chateris-Black 2018; Škarić 2000): pronalaženje (lat. *inventio*), raspoređivanje (lat. *dispositio*), sastavljanje (lat. *elocutio*), zapamćivanje (*memoria*) i izricanje (*pronuntiatio*). Od svih kanona, stil je nedvojbeno najviše impliciran u ostalima jer se u jezičnome izboru

5 <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja#no-back> (13. listopada 2020.)

6 <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru> (13. listopada 2020.)

realiziraju retoričke percepcije i teorije koje pripadaju drugim kanonima (Fahnestock 2011: 7). Klasični retoričari razlikovali su pojmove 'stil' i 'izvedba', definirajući 'stil' kao stvaran izbor riječi, a 'izvedbu' kao kontrolu glasa i drugih prozodijskih sredstava poput mimike i geste. Komentirajući navedenu razdiobu, Charteris-Black (2018: 36) sugerira da se izvedba ograničava na govoreni jezik, a stil na cijeli raspon načina komunikacije. Na izbor stila utječu retoričke vrste.⁷ Tako savjetodavna retorika zahtijeva razradu i složenost, forenzička retorika – jasnoću i posvećenost detaljima, a uzvišeniji stil više odgovara epideiktikoj retorici. »Stil mora odgovarati situaciji i može se utvrditi samo djelomična povezanost između stilskog izbora i govorničke vrste« (Runjić-Stoilova 2021: 310). Obilježja javnoga govora ovise o odnosima među sudionicima javne jezične komunikacije, a sa stajališta funkcionalne stilistike može se govoriti o različitim diskursima i/ili stilovima: političkome, publicističkome, administrativnome, oratorskome, razgovornome... Kovačević i Badurina (2001b: 98) kažu da se »unutar javnog (nad)diskursa odrcavaju diskursni tipovi niže razine: politički, sakralni i publicistički«. Autorice uvode pojam diskursa, što uvelike olakšava definiciju i svrstavanje političkoga govora u neku kategoriju. Međutim, govori li se o funkcionalnim stilovima, postavlja se pitanje može li se javni govor saborskih zastupnika svrstati u jedan funkcionalni stil. Obično se govori o pet funkcionalnih stilova hrvatskoga jezika: o književnomjetničkome, razgovornome, novinarsko-publicističkome, administrativnome i znanstvenome. Suvremeni hrvatski autori (Frančić i sur. 2005; Kovačević i Badurina 2001a, 2001b; Silić 2006; Silić i Pranjković 2005) nemaju retorički stil u svojim klasifikacijama funkcionalnih stilova. Većina ih se slaže da politički govor pripada administrativnomu funkcionalnom stilu hrvatskoga jezika, uz neka razilaženja oko pripadnosti podstilu. Tako Frančić i sur. (2005: 252) »govor politike svrstavaju u administrativni stil bez daljnjeg raščlanjivanja na njegove pojedine podstilove«. Silić i Pranjković (2005), s druge strane, politički govor svrstavaju u administrativno-poslovni podstil administrativnoga stila, koji uz politiku obuhvaća govor ureda, industrije, trgovine, vojske i reklame. Kovačević i Badurina (2001a: 480) pak »administrativni stil dijele na nekoliko podstilova: zakonodavno-pravni (...), društveno-politički (...), poslovni i personalni (...).« Svi se slažu da je to stil raznovrsnosti, u kojemu su ipak svi podstilovi prepoznatljivi po svojim specifičnim značajkama i strogim zahtjevima. Tako se u administrativnim tekstovima često nailazi na »ograničen broj leksičkih, morfoloških i sintaktičkih sredstava s učestalim klišeiziranim izrazima, pleonastičkim sintagmama, semantički praznim riječima« (Frančić i sur. 2005: 253), kojima se krši standardnojezična norma. Niz je i drugih zahtjeva administrativnoga stila poput kratkih, jasnih i logičnih rečenica, stilski neobilježenoga reda riječi u rečenici, položaja enklitike i sl. (Frančić i sur. 2005). Jasno je da politički govor ne može ispuniti te zahtjeve administrativnoga stila, pa se iz toga može zaključiti da mu zapravo i ne pripada. Ranije spomenutim svrstavanjima podstilova administrativnoga stila obuhvaćeni su samo pojedini oblici političkoga govorenja. Govori li se primjerice o govoru u parlamentu, tzv. slobodni govori zastupnika mogli bi u jednome dijelu pripadati administrativnomu stilu, ali zastupnička replika to nikako nije. Ona bi, prema spomenutim klasifikacijama, pripadala razgovornomu stilu. Zbog raznolikosti ostvarenja političkoga govorenja te specifičnih značajka i zahtjeva, zaključuje se da ono pripada zasebnomu (funkcionalnom)

7 Od antičke se retorike uglavnom navode tri vrste govora: *savjetodavni* (politički, deliberativni), *sudski* (forenzički) i *epideiktik* (svečani, pohvalni) govori. Podjela je to prema kriterijima auditorija, teme, funkcije, ambijenta i argumentacije (Aristotel 1989; Charteris-Black 2018; Runjić-Stoilova 2021; Škarić 2000).

stilu, stoga se priklanjamo tezi Katnić-Bakaršić (2001) o postojanju retoričkoga stila.

2. Cilj, pretpostavke i metodologija rada

Saborski bi zastupnici kao javni govornici, između ostaloga, trebali biti jezično kompetentni, prikladno se izražavati i biti primjerom uzorne upotrebe hrvatskoga standardnog jezika. Cilj je rada, u tome smislu, opisati govor zastupnika 7. saziva Hrvatskoga sabora, točnije popisati i opisati jezična odstupanja od hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama.

Pretpostavilo se da će saborski zastupnici u svojim javnim istupima u sabornici odstupati od hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama, posebno na fonetsko-fonološkoj i leksičkoj jezičnoj razini. Te se dvije razine u pretpostavci izdvajaju zbog mnogih istraživanja (npr. Runjić-Stoilova i Bartulović 2009; Runjić-Stoilova i Pandža 2009; Škarić 2006a, 2006b) koja, doduše u nekim drugim diskursima, osobito medijskome, pokazuju češća odstupanja na tim dvjema razinama. Češća odstupanja od naglasne norme mogu se objasniti »krutošću naglasne norme, težnjom za pojednostavljenjem složenoga naglasnog sustava ili pak malom funkcionalnom razlikovnošću naglasaka« (Runjić-Stoilova i Bartulović 2009: 153). S druge strane, odstupanja na leksičkoj razini očekivanja su zbog sveprisutne i nekritičke uporabe stranih riječi u javnome govoru, osobito anglizama (npr. Hudeček i Mihaljević 2009, 2015; Opačić 2006, 2012; Runjić-Stoilova i Pandža 2009).

Kako se istraživanje provelo u povodu 170. godišnjice prvoga zastupničkog govora na hrvatskome jeziku, u radu se analizirao govorno-jezični iskaz zastupnika 7. saziva Hrvatskoga sabora (2011. – 2015.). Prvotna ideja istraživanja bila je usporediti govor zastupnika 1. i 7. saziva Hrvatskoga sabora, ali kako pojedine snimke sjednica nisu bile dostupne na saborskoj mrežnoj stranici (www.sabor.hr), od toga se odustalo.⁸ Također, treba napomenuti da u analizu nije uključen materijal cijeloga 7. saziva jer radi se o golemome korpusu. Primjerice, 7. je saziv do ljeta 2014. godine imao 13 sjednica, a primjerice samo je 4. sjednica sazivana od travnja do srpnja 2012. godine i to u više od tridesetak termina. Rasprave o jednome zakonu ili prijedlogu zakona trajale su od nekoliko minuta do nekoliko dana. Stoga su za analizu izabrane samo pojedine rasprave. Birale su se teme zanimljive široj javnosti, dakle one čiji su se dijelovi češće medijski prenosili i komentirali. Tako su u korpus ušle sljedeće rasprave: *Prijedlog zakona o javnoj uporabi hrvatskog jezika*⁹ (4. sjednica, t = 30 min), *Prijedlog zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji*¹⁰ (4. sjednica, t = 360 min), *Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama, s konačnim prijedlogom zakona*¹¹ (10. sjednica, t = 210 min) i

8 U vrijeme istraživanja bile su dostupne samo snimke 7., 6., 5. i djelomično 4. saziva Sabora. Planirano je postavljanje i ranijih sjednica. Navedeni materijal može poslužiti kao vrijedan izvor za mnoga jezikoslovna istraživanja.

9 Dostupno na <https://sabor.hr/hr/prijedlog-zakona-o-javnoj-uporabi-hrvatskoga-jezika-predlagatelj-klub-zastupnika-hrvatskih> (13. srpnja 2022.)

10 Dostupno na <https://www.sabor.hr/hr/prijedlog-zakona-o-medicinski-pomognutoj-oplodnji-prvo-citanje-pze-br-71> (13. srpnja 2022.)

11 Dostupno na <https://www.sabor.hr/hr/prijedlog-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-postupanju-s-nezakonito-izgrađenim-zgradama-s> (13. srpnja 2022.)

*Aktualno prijedodne 13. sjednice*¹² (t = 60 min).

Dakle, preslušane su i transkribirane četiri rasprave o navedenim prijedlozima zakona u ukupnome trajanju od 660 minuta, što je 11 sati. U raspravama naravno nisu sudjelovali svi saborski zastupnici 7. saziva. Od 151 zastupnika 7. saziva, u analizu je uključeno njih 50 jer ih je toliko sudjelovalo u izdvojenim raspravama.

Istraživanje je provedeno u dvama dijelovima. U prvome je dijelu iz cjelokupnoga korpusa izabrano samo 70 minuta materijala, i to iz prvoga dijela rasprave o *Prijedlogu zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji*. Na tome je uzorku učinjena jednostavna statistička analiza učestalosti pojedinih odstupanja saborskih zastupnika koji su se javili u tome dijelu rasprave (N = 17). Analiza cijeloga korpusa bila bi preobimna. U drugome su dijelu istraživanja iz cijeloga korpusa (dakle, cijeloga materijala u trajanju od 11 sati i izlaganja svih ispitanika koji su se u raspravama javili, N = 50) popisana i opisana odstupanja te su razvrstana po jezičnim razinama: fonetsko-fonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj, leksičkoj, sintaktičkoj i stilističkoj. Posebno su izdvojena odstupanja na fonetsko-fonološkoj i leksičkoj razini zbog pretpostavke da će biti najučestalija. Preglednosti radi, rezultati su analize tablično i grafički prikazani.

3. Rezultati i rasprava

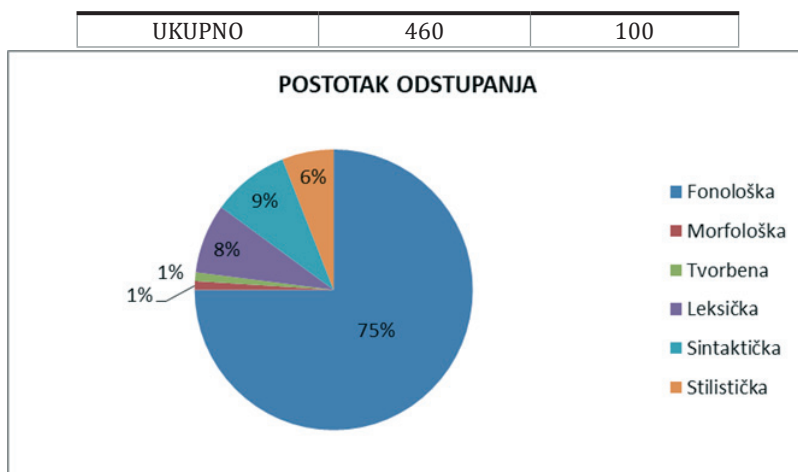
3.1. Prvi dio istraživanja

U prvome dijelu istraživanja učinjena je kvantitativna analiza jezičnih odstupanja na 70 minuta snimke iz prvoga dijela rasprave o *Prijedlogu zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji*. U tome dijelu rasprave sudjelovalo je 17 saborskih zastupnika. Odstupanja su ispisana, kategorizirana po jezičnim razinama i prebrojena. U tablici 1 navedeni su rezultati analize, odnosno broj i postotak odstupanja na pojedinoj jezičnoj razini. Mnogi primjeri na leksičkoj i stilističkoj razini zapravo su specifične jezične značajke saborskih govornika, više nego odstupanja od norme. Ipak, izdvojeni su zbog svoje zanimljivosti, ali i zbog toga što govor pojedinoga zastupnika u konačnici određuju kao više ili manje elegantnim. Primjeri su izdvojeni u drugome dijelu istraživanja (v. npr. tablice 3 i 4). Niže slijedi tablica i grafički prikaz učestalosti odstupanja na svakoj jezičnoj razini (tablica 1 i slika 1).

Tablica 1. Učestalost odstupanja na pojedinoj jezičnoj razini

JEZIČNA RAZINA	BROJ ODSTUPANJA	POSTOTAK ODSTUPANJA
fonetsko-fonološka	345	75
morfološka	4	1
tvorbena	5	1
leksička	36	8
sintaktička	41	9
stilistička	29	6

¹² Dostupno na <https://sabor.hr/hr/sjednice-sabora/aktualna-prijepodneva/aktualno-prijepodne-13-sjednice-7-saziva-hrvatskoga-sabora-13> (13. srpnja 2022.)

Slika 1. Prikaz odstupanja na pojedinim jezičnim razinama

Prema očekivanjima, analiza je, unatoč tomu što se u navedenom dijelu javilo 17 zastupnika, pokazala značajno više odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini. Od ukupno 465 primjera, čak je 349 na fonetsko-fonološkoj razini, što je 75 %. U ostalim kategorijama broj odstupanja gotovo je podjednak. Leksička se razina, unatoč pretpostavci, posebno ne ističe. Pretpostavljalo se da će zbog učestale uporabe stranih riječi u javnome diskursu primjera ovdje biti više, no na koncu je to samo 8% od ukupnih odstupanja. Zanimljivo je da su se odstupanja na sintaktičkoj razini pokazala češćima od onih na leksičkoj.

3.2. Drugi dio istraživanja

U drugome dijelu istraživanja iz cijeloga korpusa, dakle 11 sati materijala, popisana su i opisana odstupanja po jezičnim razinama: fonetsko-fonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj, leksičkoj, sintaktičkoj i stilističkoj.

3.2.1. Fonetsko-fonološka razina

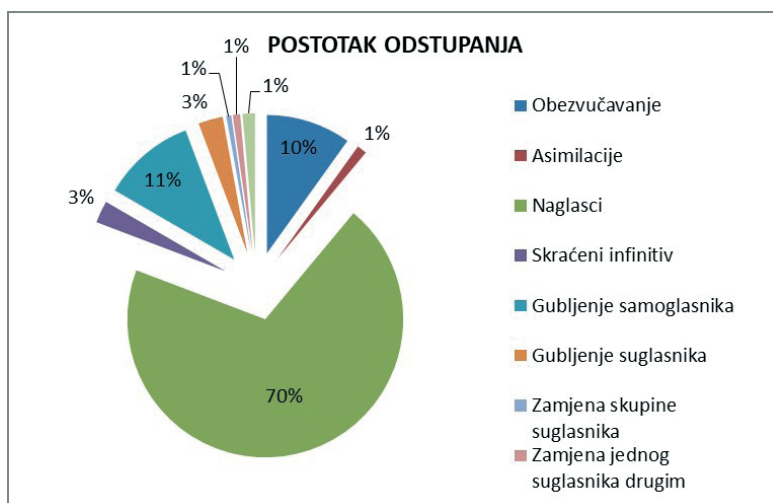
Odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini česta su u javnih govornika, a svjedoče tomu i neka ranija istraživanja (Runjić-Stoilova 2010; Runjić-Stoilova i Bartulović 2009; Škarić 2006a; Škarić 2006b). Ovo je istraživanje, kao što je već rečeno, pokazalo da su odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini najučestalija (75 %) i u saborskih zastupnika. Kako je ranije pretpostavljeno, razlog vjerojatno leži u tomu što je »hrvatska ortoepska norma već dugo najproblematičnija norma hrvatskoga standardnog jezika, a ta njezina problematičnost izvire dobrim dijelom iz činjenice da je ona i najkonzervativnija« (Pranjković, 2001: 305 prema Mićanović, 2008: 100). Uz to, i savjetodavna praksa zapravo se najrjeđe bavi njome.

U tablici 2 razvrstana su jezična odstupanja na fonetsko-fonološkoj jezičnoj razini i za svako odstupanje donosi se njegova učestalost. Ovdje su uzete u obzir pojedine glasovne promjene (samoglasničke i suglasničke) te naglasne tendencije u odstupanju od standardnoga jezika. Istaknute su sljedeće kategorije: obezvučenje,

asimilacija, naglasci, apokopirani infinitiv, gubljenje samoglasnika, gubljenje suglasnika, zamjena suglasničke skupine jednim suglasnikom, zamjena jednoga suglasnika drugim, zamjena jednoga samoglasnika drugim. Tablicu 2 slijedi i grafički prikaz (slika 2).

Tablica 2. Jezična odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini

FONETSKO-FONOLOŠKA JEZIČNA RAZINA	BROJ ODSUPANJA	POSTOTAK ODSUPANJA
obežvučavanje	35	10
neprovedene asimilacije	4	1,1
naglasci	243	69,6
skraćeni infinitiv	9	2,6
gubljenje samoglasnika i sažimanje samoglasnika	38	10,9
gubljenje suglasnika	10	2,9
zamjena suglasničke skupine jednim suglasnikom	2	0,6
zamjena jednoga suglasnika drugim	3	0,9
zamjena jednoga samoglasnika drugim	5	1,4
UKUPNO	349	100

Slika 2. Prikaz učestalosti vrste odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini

Iz tablice 2 i slike 2 očito je da najviše odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini

političari imaju u naglasnome sloju. Od ukupnoga broja odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini, čak 69,6 % otpada na ostvarenje nestandardnoga naglaska ili nestandardnoga mjesta naglaska. Usporedimo li to s podacima na slici 1, može se zaključiti da se više od 50 % ukupnih jezičnih odstupanja u saborskih zastupnika odnosi na ona u naglasnome sustavu (243/465). Osim toga, česta su i obezvučavanja suglasnika na kraju riječi (10 %), izostavljanje samoglasnika (10,9 %), a izostavljanje suglasnika (2,9 %) i ostale pojave javljaju se rjeđe.

U nastavku, u tablici 3 navedeni su primjeri za pojedinu vrstu odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini. Primjeri se uglavnom donose u kontekstu ili u dijelu konteksta. Istaknuta su ona jezična odstupanja koja se tiču navedene fonetske ili fonološke posebnosti iako se u pojedinim rečenicama mogu pronaći i druga odstupanja.

Tablica 3. Primjeri odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini

VRSTA ODSTUPANJA	PRIMJER
OBEZVUČENJE SUGLASNIKA	<i>Prelazimo na novu točku dnevnok reda; prijedlok zakona o javnoj uporabi hrvatskok jezika; predlagatelj zakona je klup zastupnika hrvatski laburista stranke rada; najkonkretniji i istovremeno najškrtiji američki ustaf; mnogi sustavno reguliraju i uporabu svoik nacionalnok normiranok književnok jezika; Sanader je najavio za ovom govornicom da se otvara uret... koji naravno nikat nije proradio; puno više mogu izreći svoj staf...; šteta je propustiti takaf potencjal; kakav je staf Vlade po pitanju liberalizacije industrijske konoplje?</i>
NEPROVEDENE ASIMILACIJE	<i>Sjednica odbora održat će se; birat će se pet potpredsjednika; vidjet će se to i sutra i u programu rada Vlade; no, pored te općenite te jasne nedvosmislene odredbe koje imaju svi ustavi; onog časa kada se takve stvari počinju uređivati zakonom; pogriješit ćemo zato što ćemo to odjednom zatvoriti; neke od tih firmi konkurentije su nego ikada sa manje zaposlenih; pokušala je i Češka i Slovačka i vrlo brzo su od toga odustale; nećemo imati problema kod potpisa ugovora i realizacije.</i>

NAGLASCANI	<p>Šteta je propustiti takaf potencjäl; evo podržâvamo; te ću se zauzimati za svekoliki napredak Republike Hrvatske; i neće taj čovjek biti žrtvovan; istarski pršutari su se istina jako namučili; o tome se malo govõri; a namjerno sam započeo svõje izlaganje; i na koji nâčin su se izborli; pitanje za premjera; mi bi samo rado da se o tom razgovâra, da prihvâtimo načela i da se pobrînemo da hrvatski jezik i dalje preživî u ovoj zemlji; hrvatska brodogradnja nije potpuno otišla na bubanj; htjeli smo da to isfinancîramo; e onda nije u rêdu jer je to definitivno; gdje Hrvâti moraju razgovarati stranim jezikom; želi li predstavnik Vlade uzeti rijêc; u mišljenju Vlâda predlaže svojoj većini da ne prihvati prijedlog zakona o uporabi hrvatskog jezika; sustavno pokušâva zavrtiti uporabu toga jezika; za opremanje labaratõrija na riječkom sveučilištu; U zakonu kažete ima felera koji bi mogli nekom naškõdit; želi li tko sudjelõvati u raspravi s ovim prijedlogom?; značajno je ne samo zbog supstitûcije uvoza električne energije; kako ocjenjujete dinamiku iznimno važne investicije?; ne možemo govoriti da su žene manje obrazovane od muškaraca; ponuda na razini 888 miliona eura investicije; ukoliko bi se mužjâci s mužjâcima parili; htjeli smo da to isfinancîramo do kraja; na području ishoda dozvole svi ostali objekti su sad u fazi; ne i najveći autoritêt, gospođu profesoricu Nives Opačić, čuvenu jezikoslõvku; ne vidim zbog čega nadležno ministarstvo ne bi promijenilo dvâ članka zakona koji se odnõse na ovu problematiku.</p>
APOKOPIRANI INFINITIV	<p>Gdje Hrvati moraju razgovarati stranim jezikom da bi ih gazde razumjeli; ovo ovako više ne može i mi moramo to uraditi kako treba, a ne samo plakati; klub HDSSB-a će podržati izmjene ovoga zakona; nećemo se libiti u javnosti reć svoje mišljenje; šta ćemo donijeti zakon kad ćemo ga gazit; mogu li građani danas imati provjerenja i biti sigurni da se takve zlouporabe više neće dogadati?; mislim da bi tu trebala ić odgovarajuća reakcija s vaše strane; u zakonu kažete ima felera koji bi mogli nekom naškõdit; ne želeći Vas uvrijediti, vi možete štošta reći kao predsjedatelj; i nije da se neće kontrolirati; vjerojatnije bi trebalo ustanoviti jedno tijelo; dobro je pročitati prije tekst; a on nije htio biti direktan; uskoro održati prijevremni izbori; sve se moglo dogovoriti, sve se moglo ispeglati; ja ću sad predložiti nešto da ne trebamo gubiti vrijeme; n jer u Jugoslaviju se neću vraćati; kao jedno prase u Slavoniji koju treba odgojiti, othraniti; o kojima nećemo danas glasati; dobro je pročitati prije tekst.</p>

GUBLJENJE I SAŽIMANJE SAMOGLASNIKA	<i>Gospodne potpredsjedniče, kolegice i kolege; a obrazložila ga je nemarno površno čak i podcjenjivački; al ne predviđaju se mjere za provedbu temeljne ustavne odredbe o jeziku...; al je istina ovo; i svi su se složili da je tako nešto potrebno napraviti; rast javne potrošnje od četiri zarez jedan posto; mi nismo to tražili nit nam to pada na pamet; ja bi htio reći da smo ovdje na ovom mjestu gdje se principijelno štiti hrvatski suverenitet... i na koji su se izborli; pod taljanskom okupacijom; samo je problem kolko i na koji način; vrijednu miljardu eura; ova Vlada kad je došla u banske dvore, postavlja je jasan zadatak; u Vukovaru će se zbog optužbi za korupciju vašeg člana glavnog odbora SDP-a radi čeg; koji kvalitetno obavljaju svoje poslove ne trebaju strahovati; hrvatski jezik prima utjecaje, primo ih je čitavo vrijeme; to je poso stručnjaka koji su usput rečeno, gotovo jednoglasno, podržali inicijativu hrvatskih laburista; i zato sam reko; očito je Kain izašo iz šume; zašto se gospodo niste bunili kada je X sada imenovo koliko čitam sada 85 generala?</i>
GUBLJENJE SUGLASNIKA	<i>Predlagatelj zakona je klup zastupnika hrvaski laburista stranke rada; želi li prestavnik Vlade uzeti riječ; sto pedese tisuća radnih mjesta; u mišnju Vlada predlaže svojo većini da ne prihvati prijedlog zakona o uporabi hrvatskog jezika; svi demokratskih država, osim naravno Velike Britanije; molio bi još jedan puta; ja bi ustvrdio da to nije točno; nije problem u tome kakvim se mi jezikom u svakodnevnom govoru služimo, pa svako od nas na to ima pravo; to će prije ili kasnije ponovo doći pod vaše; država je odradila jako puno u ove dvije i po godine; zaključujem raspravu jer se niko nije javio za riječ; prije je kolegica spomenula da će se odma tražiti rupe u zakonu; narod može opstati i kad imaju nekog ko sustavno pokušava zatrti uporabu toga jezika.</i>
ZAMJENA SUGLASNIČKE SKUPINE JEDNIM SUGLASNIKOM	<i>Fala vam poštovani predsjedniče; 12 velikih projekata i 13 grand šema.</i>
ZAMJENA JEDNOGA SUGLASNIKA DRUGIM	<i>Zato je jedino rješenje ostavka jel dok povijest uči ljude mudrima, matematika sposobnijima; kao što je vjerovatno.</i>
ZAMJENA JEDNOGA SAMOGLASNIKA DRUGIM	<i>Ugovoreno je 100 miliona eura, između ostalog za opremanje labaratorija na riječkom sveučilištu; obnova pruge negdje dvjesta miljuna eura.</i>

Najčešća odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini upućuju na to da zastupnici u Hrvatskome saboru vrlo često odstupaju od naglasne norme. Razlog tomu, u prvome redu, može se naći u utjecaju organskoga idioma na govornike. Tako primjeri iz tablice 3 pokazuju da se u govoru zastupnika silazni naglasci često pojavljuju u unutarnjim slogovima, podjednako dugi i kratki, i to ne samo u riječima stranoga podrijetla.

Pojava silaznih naglasaka u unutarnjim slogovima čest je slučaj u mnogim mjesnim govorima, primjerice zagrebačkome. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima uobičajeni su, naime, i u čakavskim i u kajkavskim narječjima. Treba reći da danas norma u slučajevima silaznoga naglasaka u sredini riječi više nije tako kruta, osobito u riječima stranoga podrijetla. To potvrđuju brojni radovi iz ortoepije koji su analizirali i istražili prihvatljivost takvih naglasaka (npr. Škarić 2002; Škarić et al. 1987; 1995; Škarić i Lazić 2002; Škarić i Varošaneć-Škarić 2003; Varošaneć-Škarić 2001). Primjeri pronađeni u ovome korpusu jesu, primjerice, dugosilazni naglasak u riječima *pokušava*, *laboratôrij*, *investicija*, *jezikoslôvka*, *normirano*, *dokumêntima*, *kočôpêri se* umjesto *pokùšava*, *laborâtôrij*, *investícija*, *jezikòslôvka*, *nòrmirano*, *dokùmêntima*, *kočòpêri se*¹³ ili kratkosilazni naglasak u riječima *predlâgatelj*, *oglašâvala*, *dogâđanja*, *rješênja*, *naškôdit*, *donđsenje*, *očitôvala*, *laburîsti*, *očekîvali*, *podcjenjîvački*, *obrazlôžili* umjesto *predlâgatelj*, *oglašâvala*, *dogâđanja*, *rješênja*, *nâškoditi*, *dònošnje*, *ôčitovala*, *laburîsti*, *očekîvali*, *podcjenjîvački*, *obrazlôžili*. Treba napomenuti da su riječi *laborâtôrij* i *laburîsti* naglasne dublete, neki jezični priručnici¹⁴ kao drugu varijantu dopuštaju oblike *laboratôrij* i *laburîsti*. Nisu rijetki ni primjeri s nestandardnim mjestom naglasaka, tako zastupnici izgovaraju *sudjelôvati*, *odnôse*, *otîšla*, *mužjâci* umjesto *sudjelovati*, *odnosê*, *ôtišla*, *mùžjâci*. Često su naglašeni i zadnji slogovi u riječi, npr. *autoritêt*, *progrâm*, *prijedlôg*, *laburîst*, *večernjâk*, *dokumênt* umjesto *autoritêt*, *prògram*, *prijédlog*, *laburist*, *večernjâk*, *dokùmènt*. Također se vrlo često čuju izvorni (silazni) naglasci na nepočetnim slogovima u nazivima naseljenih mjesta, pokrajina i država: *Itâlija*, *Kraljevina Jugoslâvija*, *Velika Britânija*, *Slovênija*, *Makedônija* i sl., a svi jezični priručnici¹⁵ kao jedinu varijantu nude *Îtâlija*, *Jugòslâvija*, *Britânija*, *Slòvênija*, *Makêdônija*. Ako i donose oblik sa silaznim naglaskom na nepočetnome slogu, obilježavaju ga kao razgovornu varijantu. U navedenome bi dijelu jezične norme valjalo voditi računa o tome da su imena i nazivi poseban jezični podsustav koji ne podliježe svim zakonitostima apelativnoga sustava te bi trebalo poštovati volju pojedinca, odnosno naglasnu tradiciju sredine (npr. *Brânko* i *Brânko*).

Asimilacije su obavezan fonološki proces u hrvatskome jeziku, a ovo istraživanje pokazuje da ih saborski zastupnici uglavnom provode. Može se reći da zastupnici svoje govorenje u sabornici doživljavaju spontanije i ležernije nego primjerice novinari i voditelji u medijima. Neka istraživanja, primjerice ono Runjić-Stoilove (2010), pokazuju da novinari uglavnom ne provode asimilacije i da se razlike mogu promatrati u odnosu čitanja i govorenja pa onda i u odnosu napetosti i ležernosti u javnome govorenju. Naime, ako se neki tekst čita, napetiji smo, na izgovoreno utječe napisano i zapravo se vrlo često i izgovara sve što je zapisano. To nikako nije preporuka u hrvatskome standardnom jeziku. Bilo da su čitali svoja izlaganja ili ne, saborski zastupnici u ovoj analizi vrlo rijetko nisu proveli asimilacije (1,1 %). Primjeri pokazuju da se odstupa samo u izgovoru futura 1., odnosno u konstrukciji

13 Svi naglasni primjeri verificirani su na <http://hjp.znanje.hr/> (14. listopada 2020.).

14 Provjereni su oblici u sljedećim rječnicima i priručnicima: *Školskome rječniku hrvatskoga jezika* (Birtić et al. 2012), *Rječniku hrvatskoga jezika* (RH) 2000), *Rječniku hrvatskoga jezika* (Anić 2000), *Rječniku stranih riječi* (Anić i Goldstein 2000), *Hrvatskome jezičnom savjetniku* (Barić et al. 1999) i *Naglasaku u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić et al. 2007), ali samo je na *Hrvatskome jezičnom portalu* potvrđena dubleta, <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (30. rujna 2021.).

15 Misli se na već spomenute priručnike (bilješka 14).

infinitiva i prezenta pomoćnoga glagola htjeti, npr. *vidjetću, govoritću, pogriješitćemo* umjesto *vidjeću, govoriću, pogriješićemo*.

Analiza je pokazala (vidi tablice 2 i 3 te sliku 2) primjere obezvučenja završnoga suglasnika u riječi (10 %), npr. *dnevnok, prijedlok, hrvatskok, klup*. To je vrlo često obilježje lokalnoga izgovora, pa se u pojedinim govornika, gdje je god bilo moguće, to obezvučenje i opažalo. I gubljenje pojedinih samoglasnika (učestalost je 10,9 %), npr. *vid'la, rad'la, kol'ko, tol'ko, slož'li, izlož'la* također se može smatrati oznakom lokalnoga govora, a ponekad je i posljedica nedostatne dikcije zastupnika. U toj su kategoriji navedeni i primjeri kontrakcije dvaju samoglasnika u jedan, npr. *reko, mogo, gledo*. Jako često jezično odstupanje saborskih zastupnika na fonološkoj razini jest apokopirani (skraćeni) infinitiv. Gubljenje dočetnoga *-i* u infinitivu može biti oznakom govornikova brzoga govorenja, nepažnje ili utjecaja organskoga idioma, što je vjerojatno najčešće. Zanimljivo je da isti govornik u pojedinoj rečenici jedan infinitiv skрати, a drugi ostavlja neapokopiranim, što može govoriti o svjesnosti zastupnika o standardnome obliku, npr. *Nećemo se libiti u javnosti reć' svoje mišljenje, Mogu li građani danas imat' provjerenja i biti sigurni da se takve zlouporabe više neće događat'*. Gubljenje suglasnika, s druge strane, rjeđe je zapaženo u hrvatskih zastupnika (2,9 %), izgovaraju primjerice *sva'ko, onaki', hrvatski', ponovo, 'ko* umjesto *svatko, onakih, hrvatskih, ponovno, tko*. Najvjerojatnije se javlja usred nedostatne dikcije. Zamjene samoglasnika ili suglasnika nisu bile česte.

3.2.2. Morfološka i tvorbena razina

Odstupanja u govoru saborskih zastupnika na morfološkoj i tvorbenoj razini u odnosu na ukupna jezična odstupanja nisu velika. Kako se vidi iz tablice 1 i slike 1, ona zajedno iznose 2 %. Različita su odstupanja uočena na ovim razinama. U nekoliko je primjera zabilježena uporaba predmetka *anti-* i u onim riječima u kojima bi se on mogao zamijeniti predmetkom *protu-*, npr. *antiratni* umjesto *proturatni*. Iako se ne može reći da ja uporaba riječi *antiratni* odstupanje, može se reći da se u standardnome jeziku daje prednost riječi *proturatni*. Češća je uporaba prijedloga *sa* umjesto *s*, što samo po sebi nije odstupanje. Koji će se oblik upotrijebiti ovisi o riječi koja slijedi, a u saborskih zastupnika je to, neovisno o pravilu, ipak oblik *sa*, vjerojatno zbog lakšega izgovora.

Nisu bila rijetka ni odstupanja u deklinaciji imenica, pa su zabilježene i ovakve konstrukcije: *Želim se zauzeti i za gospodinu Bukuricu* umjesto *za gospodina Bukuricu, vodeći se logikom Vlade u Hrvatskoj je stotine suvišnih zakona* umjesto *vodeći se logikom Vlade u Hrvatskoj je stotinu suvišnih zakona...* I u deklinabilnim brojevima zabilježena su odstupanja, npr. *dodatno se predlaže i osnivanje tri državna ureda* umjesto *dodatno se predlaže i osnivanje triju državnih ureda, utvrđujem da je jednoglasno sa sto trideset i jedan glas prihvaćen prijedlog* umjesto *utvrđujem da je jednoglasno sa sto trideset i jednim glasom prihvaćen prijedlog*.

Pojedini hrvatski zastupnici ne znaju da uz redne brojeve dolazi imenica u istome padežu, pa se u njihovu javnome govoru moglo čuti: *ovo je drugi puta da vaše izvješće neće imati* umjesto *ovo je drugi put da vaše izvješće neće imati*. U skladu s time zabilježen je prijedlog *po* uz redne brojeve u nekih govornika. Prijedlog je u takvim konstrukcijama suvišan, u istraživanju npr. *to ću vam reći ako treba i po sto*

puta, nadam se da znate za đakovačke vezove koji će se ove godine po četrdeset i šesti put održati.

U nekoliko primjera prijedlog *po* našao se na mjestu gdje bi trebao stajati neki drugi prijedlog: *otvaram novu raspravu po sedmoj točki dnevnoga reda* umjesto *otvaram novu raspravu o sedmoj točki dnevnoga reda*, **po praksi** će sigurno imati problema umjesto **u praksi** će sigurno imati problema. Od ostalih prijedloga, ističe se upotreba prijedloga uzroka *zbog* i prijedloga namjere *radi*, npr. **radi** materijala koji smo primili pet do pola deset umjesto **zbog** materijala koji smo primili pet do pola deset, *ispravljam navod koji je izvan dnevnoga reda bio radi* gospodina Bukarice umjesto *ispravljam navod koji je izvan dnevnoga reda bio zbog* gospodina Bukarice.

Zanimljiva je upotreba glagola *zahvaliti*. Hrvatski saborski zastupnici mahom odstupaju od preskriptivističkih zahtjeva upotrebe toga glagola. U *Rječniku hrvatskoga jezika* (RHJ 2000: 1387) navodi se da svršeni neprijelazni oblik glagola *zahvaliti* znači 'iskazati zahvalu, reći komu hvala', a povratni oblik *zahvaliti* se znači 'odreći se čega, ne prihvatiti, odbiti'. Isto je zabilježeno i u *Školskome rječniku hrvatskoga jezika* (Birtić i sur. 2012). Zastupnici su zahvaljivali izrazom *zahvaljujem* se i tako, sigurno ne namjerno, odbijali koga ili što umjesto da su izricali zahvalnost.

3.3.3. Leksička i stilistička razina

Analize leksičke i stilističke razine donose se zajedno jer se vrlo često isprepliću. Specifične su jer otkloni od norme o kojima bi se ovdje moglo govoriti zapravo nisu uvijek otkloni. Češće su to pitanja jezičnoga i stilskoga izbora govornika koji više ili manje pridonosi stilu i/ili eleganciji iskaza. Izdvojeni su neki primjeri koji se ističu iz cjeline analiziranoga zapisa. Na leksičkoj i stilističkoj razini izdvojen je otprilike podjednak broj primjera u odnosu na ukupan broj izdvojenih jezičnih osobitosti hrvatskih parlamentaraca. U postotcima je to na leksičkoj razini 8 %, a na stilističkoj 6 %. U tablici 4 donose se leksičke i stilističke zanimljivosti u govoru saborskih zastupnika. Radi preglednosti, primjeri se navode po sljedećim temama: pleonazmi, internacionalizmi, (ne)prilagođeni anglizmi i ustaljene fraze. Kao i u dijelu o fonetsko-fonološkoj jezičnoj raščlambi (tablica 3), označeni su samo oni primjeri koji se tiču navedene leksičke ili stilske posebnosti.

Tablica 4. Primjeri na leksičkoj i stilističkoj razini

VRSTA ODSTUPANJA	PRIMJER
PLEONAZMI	<i>I za start početak rada nove hrvatske Vlade; već dugi niz godina; određujem stanku u trajanju od 30 minuta; ja opet ponavljam; samo je problem koliko i na koji način se ti utjecaju asimiliraju; zato što je ovo zakon o liječenju neplodnosti; zato što je ovo zakon koji se isključivo i samo bavi medicinskom oplodnjom; isključivo i samo želi pomoći onim parovima; kotač demokracije vraćaju unatrag.</i>

INTERNACIONALIZMI	<p><i>Taj postupak je također odrađen i ministarstvo je svojim rješenjem od 18. veljače ove godine donijelo rješenje o prihvatljivosti zahvata na okoliš, sa brojnim stručnim elaboracijama; jednako tako valorizirao i kompletno doradio sve stručne podloge koje su bile rađene za prvu javnu raspravu; te su metode europske zemlje implementirale u svoje europsko zakonodavstvo; krajnje je neumjesno da mi imputirate veleizdajničke namjere i nakane; mi se proklamiramo kao zemlja znanja; jezični kolonijalizam danas je daleko suptilniji i neizmjereno efikasniji od onog ne tako davnok fizičkog i aktualnog ekonomskog potlačivanja; turizam je multiplikator; koliko je do sada uspješno aplicirano za financiranje iz europskih fondova; samo je problem koliko i na koji način se ti utjecaji asimiliraju; značajno je ne samo zbog supstitucije uvoza električne energije; indirektan uticaj na nova radna mjesta, kako ocjenjujete dinamiku ove iznimno važne investicije.</i></p>
ANGLIZMI	<p><i>Ne očekujemo demografski boom; kreće se prodajom pay TV programa; mi bi samo rado da se o tom razgovara, da prihvatimo načela i da se pobrinemo da hrvatski jezik i dalje preživi u ovoj zemlji, da ne postane nekakav gloubiš hrvatski, nekakav pidžin english, pidžin kroješn, whatever, neka to bude OK, i takvo casual odijevanje nije ovdje dopušteno.</i></p>
USTALJENE FRAZE	<p><i>šuplji argument, grabiti krupnim koracima naprijed, u okviru načela, biti u korak, zlatni standard, od strane ravnatelja agencije, od strane koordinatora, to je ponos perjanica raznih zemalja, Istra kao perjanica hrvatskog turizma, hrvatska brodogradnja nije potpuno otišla na bubanj, kotač demokracije, verbalni bljesak, vatreno krštenje u politici, da budemo na visini zadatka.</i></p>

Kao što se vidi iz tablice 4, na leksičkoj i stilističkoj razini javlja se mnogo zanimljivosti. Pleonazmi su uključeni u leksičku/stilističku analizu govora saborskih zastupnika. Radi se o leksičko-semantičkoj i stilističkoj kategoriji koja u sebi nosi višak obavijesti i kao takva najčešće predstavlja jezično odstupanje. Škarić (2000) tvrdi da pleonazam može biti i stilska figura želi li se hotimično pojačati iskaz, i u tome smislu njihova uporaba, dakle, može biti pitanje stila, a ne norme. Primjeri analiziranih govora zastupnika pokazuju i jedno i drugo, dakle, i svjesno pojačavanje iskaza, npr. *opet i ponavljam, isključivo i samo*, ali i nepotrebno ponavljanje, npr. *vraćaju unatrag* i sl.

Javni, politički govor hrvatskih zastupnika, prema očekivanjima, vrvio je internacionalizmima, riječima grčkoga i latinskoga podrijetla (v. tablicu 4), npr. *valorizirati, intencija, implementirati, inkorporirati, investirati, aplicirati, asimilirati, proklamirati* i dr. Internacionalizmi postoje u većini europskih jezika. Njihov se status donekle razlikuje od ostalih posuđenica i najčešće se upotrebljavaju u jezicima raznih struka. Značajka su sporazumijevanja obrazovanih ljudi te su obilježeni ležernošću i spontanošću (Frančić i dr. 2005). Leksička norma mora procijeniti kojoj riječi dati prednost pred drugom riječi ili koje pak riječi ne treba rabiti u hrvatskome

standardnom jeziku. Tako bi u Hrvatskome saboru predstavnici hrvatskoga naroda morali biti svjesni odgovornosti izgovorene riječi (naravno i u jezičnome smislu), i tamo gdje god postoji dobra hrvatska riječ internacionalizam zamijeniti njome. Neki primjeri i pokazuju da bi se strana riječ vrlo jednostavno mogla zamijeniti hrvatskom, npr. u rečenici *te su metode europske zemlje implementirale u svoje europsko zakonodavstvo* glagol *implementirati* mogao bi se zamijeniti glagolima poput *primijeniti, razviti, uključiti, ugraditi* i sl.

Opće je poznata činjenica da je tijekom raznih povijesnih razdoblja hrvatski jezik bio pod utjecajem različitih jezika: mađarskoga, njemačkoga, talijanskoga, francuskoga... Danas je hrvatski jezik, kao uostalom i svi svjetski jezici, ponajviše *zagađen* utjecajem engleskoga jezika. Mnogi lingvisti govore o tome, a Frančić i dr. (2005: 213) to potvrđuju: »hrvatski jezik u posljednje vrijeme najviše ugrožavaju anglizmi ili čak posve neprilagođene engleske riječi, i treba ih kad god je moguće, zamjenjivati hrvatskim riječima«. Pokazalo je to i ovo istraživanje; govor hrvatskih zastupnika pokazuje mnoga odstupanja u tome smislu, posve nekritičke uporabe anglizama (v. tablicu 4), poput *casual odijevanje* umjesto *ležerno* ili *neformalno odijevanje*; *pay TV program* ili *gloubiš hrvatski*.

Poznato je da je politički govor vrlo često figurativan i da se od figura najčešće javlja metafora (Runjić-Stoilova 2017, 2021; Runjić-Stoilova i Stanković 2016; Runjić-Stoilova i Tomelić Ćurlin 2017). Međutim, ovo istraživanje u tome je smislu pokazalo nešto drugo. Izrazi koji bi se u definiciji mogli smatrati metaforom zapravo imaju suprotan učinak, nikako ne pridonose uzornosti i eleganciji iskaza hrvatskih saborskih govornika. Radi se, naime, o ustaljenim, bezbroj puta izgovorenim frazama poput *šuplji argument, grabiti krupnim koracima naprijed, biti u korak, zlatni standard* (v. tablicu 4). One su zbog istrošenosti, može se reći, izgubile svoju metaforičnost, a metafora da bi bila uspješna, svakako mora biti svježija i originalna. Ovakvi klišeizirani izrazi dio su govornikova izbora koji nikako ne pridonosi govornoj eleganciji.

3.3.4. Sintaktička razina

Postotak odstupanja na sintaktičkoj razini sličan je učestalosti odstupanja na leksičkoj i stilističkoj razini te iznosi 9 %. Odstupanja na sintaktičkoj razini odnose se uglavnom na inverzije, neplanirane umetnute i dometnute rečenice te neslaganja riječi u rečenici. Što se tiče ovoga posljednjeg, zastupnici uistinu često ne slažu riječi prema gramatičkim kategorijama koje te riječi imaju. Radi se o rekciji koja se u gramatici (Barić et al. 1995) definira kao gramatičko svojstvo glagola ili riječi u funkciji glagola da otvara mjesto objektu, drugim riječima »rekcija određuje u kojem će se padežu ili prijedložnom izrazu javiti objekt, kojemu mjesto otvara glagol u nekom svom obliku, a s obzirom na tu mogućnost otvaranja mjesta objektu u kojem padežu glagoli se prema rekciji mogu podijeliti na glagole s rekcijom u genitivu, dativu, akuzativu, lokativu i instrumentalu« (Barić et al. 1995: 431). Primjeri su u istraživanju brojni, npr. *ali ja ću se ovdje govoreći u ime kluba SDP-a pozvati i na, ja bih rekla, jednu najvećeg autoriteta; kao jedno prase u Slavoniji koju treba odgojit, othranit; ovih pet zakona kojih ste danas predložili; u zakonu kažete ima felera koje bi mogle nekom naškodit; postoji niz hrvatskih cesta koji izgledaju; odbor je utvadio*

sljedeći prijedlog: za predsjednicu Ingrid Antičević Matinović, za potpredsjednika magistar Josip Salabić, za članove Vesnu Fabjančić Križanić, Dragica Zgrebec, Višnja Fortuna; vidjet će se to i sutra i u programu rada Vlade za koje se zalažemo itd. Često se umjesto prijedložnog izraza odnosno konstrukcije *s obzirom na to da* upotrebljavao izraz *obzirom da*, pa su se čule sljedeće rečenice: *a to je da obzirom da nisu, obzirom da ovih u sto dana Vlada doista nije se pomaknula sa mjesta*. Češća je uporaba prijedloga *sa* umjesto *s* o čemu je već bilo riječi u analizi iskaza saborskih zastupnika na morfološkoj razini. Prijedlog *sa* češći je u saborskih zastupnika neovisno o riječi koja slijedi, pa tako izgovaraju: *i sa teškim trenutcima, i očito prijeti i još i sa puškom, sa potencijalnim ponuditeljima, u sto dana Vlada doista nije se pomaknula sa mjesta, troje zastupnika izabrano je sa lista, da se ide sa razno raznim radnjama...*

Zastupnici općenito govore dugim rečenicama, gomilaju ih, brojne su dometnute i umetnute rečenice, bezbrojne inverzije. Vrlo često slušatelj ne može odrediti gdje je početak, a gdje kraj rečenice, rečenice su izuzetno duge, što zamagljuje jasnoću i logičnost. Sve to odaje dojam nepripremljenosti na sadržajnoj i rečeničnoj strukturnoj razini, što pridonosi govornoj neeleganciji zastupničkih iskaza. Za ilustraciju se donosi iskaz jednog zastupnika koji sjedinjuje sve izrečeno:

Volio bih da su studije koje su priložene uz ovaj projekt kako jamče da se to i ostvari, da do toga neće doći jer svi znamo, kada smo već rekli nas nekoliko u raspravi, da je pola metra razina vode gore ili dolje bitna za šume hrasta lužnjaka, koji je na žalost tako eksploatiran da nemilosrdno, a opet je Spačva drvena industrija otišla u stečaj pa mi nije jasno uslijed tolike sječe, jer je ta sječa poput metaka se tijekom ovih 8, 10 godina eksploitali slavonski hrast i u trupcu ga uvozili u Italiju, hvalili se izvozom a ukupna masa izvezena od nekih 2 milijuna kubnih metara je 90 % u trupcu, pa možemo sresti naše kamione pune natovarene hrasta lužnjaka na slavonskim cestama i slavonskoj A3 auto cesti.

U primjeru se može uočiti potpuni nered u sintaktičkoj strukturi. Cijeli je iskaz jedna rečenica, zastupnik rečenice gomila, umeće ih te premeće redosljed riječi. Iskaz ne samo da nije uhu godan, nego je nelogičan i potpuno nerazumljiv.

4. Zaključak

Istraživanje je pokazalo da govor saborskih zastupnika pokazuje odstupanja na svim jezičnim razinama. Na nekim se razinama radi o odstupanjima od standardnoga hrvatskog jezika, a ponegdje o jezičnim izborima zastupnika koji (ne)pridonose eleganciji njihova iskaza. Prema očekivanjima, analiza je pokazala značajno više odstupanja na fonetsko-fonološkoj razini, čak 75 % od svih odstupanja. Unutar te razine istraživanje upućuje na to da su odstupanja zastupnika u Hrvatskome saboru najčešća u naglasnome sloju, zapravo su naglasna odstupanja najčešća i ako se promatra ukupan broj odstupanja (u odnosu na sva odstupanja na naglasni sloj otpada više od 50 %). Silazni se naglasci često pojavljuju u unutarnjim slogovima riječi, podjednako dugi i kratki, i to ne samo u riječima stranoga podrijetla, npr.

pokušava, jezikoslôvka i sl. Često su naglašeni i zadnji slogovi u riječi, npr. *autoritêt*, a vrlo često se čuju izvorni (silazni) naglasci na nepoččetnim slogovima u nazivima naseljenih mjesta, pokrajina i država, npr. *Itâlija, Kraljevina Jugoslâvija* i sl. Nisu rijetki ni primjeri s nestandardnim mjestom naglaska, npr. *odnôse* ili *otîšla*.

U ostalim kategorijama, posebno leksičkoj, sintaktičkoj i stilističkoj razini, količina izdvojenih primjera gotovo je podjednaka. Leksička se razina, unatoč pretpostavci, posebno ne ističe. Učestalost odstupanja iznosi 8 % od svih odstupanja u istraživanju iako zastupnici često pribjegavaju uporabi internacionalizama i anglizama tamo gdje to zaista nije potrebno. Stječe se dojam da je u zastupnika moderno strano, da je učeno znanstveno u neznanstvenome kontekstu, a da je zblizavanje s publikom žargonsko u nežargonskoj situaciji. Zanimljivo je da su se odstupanja na sintaktičkoj razini pokazala nešto češćima od onih na leksičkoj (iznose 9 % od svih odstupanja) i pokazuju da se u gotovo svim zastupničkim izlaganjima pokazuju brojna rušenja sintaktičke strukture. Vjerojatno su razlozi nepripremljenost zastupnika za neku temu i općenito prevelika zastupnička ležernost u pripremi pa onda i u izvedbi izlaganja. To nažalost upućuje na činjenicu da zastupnici, koje je narod izabrao u najviše državno zakonodavno tijelo za svoje predstavnike, nemaju svjesnosti o važnosti i odgovornosti izgovorene riječi. Ona bi se trebala očitovati ne samo na sadržajnome, već i na izvedbenome planu. Govor saborskih zastupnika trebao bi biti jasan, logičan, figurativan, elegantan, ali i usklađen s normama hrvatskoga standardnog jezika.

Saborski bi zastupnici, kao javni govornici, iznad svih trebali poštovati, graditi i čuvati hrvatski jezik kao što su to Hrvati uostalom radili i stoljećima prije. Kako je rekao još Ivan Kukuljević Sakscinski: »Višnja je slast i milina svojim prirodjenim materinskim jezikom govoriti moći i smėti...«¹⁶ Pa kada danas imamo privilegij da njime govorimo, čuvajmo ga i njegujmo u svim njegovim oblicima, ali prilagođenima diskursu – u standardnome obliku u javnome prostoru, i u organskome obliku u privatnome prostoru.

Literatura

- Anić, V. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.
- Anić, V.; Goldstein, I. 2000. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi liber.
- Aristotel. 1989. *Retorika*. Zagreb: Naprijed.
- Banković-Mandić, I. 2007. "Lijevi" i "desni" identiteti. U Jagoda Granić (ur.), *Jezik i identiteti* (str. 27–37). Zagreb-Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 2007.
- Barić, E. [et al.]. 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Barić, E. [et al.]. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine.
- Biočina, Z. 2015. Analiza govora hrvatskih zastupnika u Europskom parlamentu. *Govor*, 32, 2, 155–179.
- Birtić, M. [et al.]. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga.

16 <https://www.nsk.hr/ko-svoj-moze-bit-tudj-nek-ne-bude-u-spomen-na-ivana-kukuljevica-sakcinskoga/> (15. listopada 2022.)

- Burke, M. 2014. "Rhetoric and poetics. The classic heritage of stylistics". U Michael Burke (ur.), *The Routledge Handbook of Stylistics* (str. 11–30). London – New York: Routledge.
- Charteris-Black, J. 2018. *Analysing Political Speeches. Rhetoric, Discourse and Metaphor*. (2nd Edition). London: Palgrave.
- Fahnestock, J. 2011. *Rhetorical Style. The Uses of Language in Persuasion*. Oxford: University Press.
- Frančić, A.; Hudeček, L.; Mihaljević, M. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Horga, D. 1989. „Kultura govora i masovni mediji“. U Ljupčo Stefanovski (ur.), *Jazikot i kulturata: Zbornik na trudovi od Konferencijata vo Ohrid od 27. do 29. maj 1988*. (str. 25–31).
- Hudeček, L.; Mihaljević, M. 2009. *Jezik medija – publicistički funkcionalni stil*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Hudeček, L.; Mihaljević, M. 2015. „Anglizmi na stand-byu“. *Hrvatski jezik*, 2, 2, 1–10.
- Katnić-Bakaršić, M. 2001. *Stilistika*. Sarajevo: Ljiljan.
- Kovačević, M.; Badurina, L. 2001a. „Jezični paradoksi administrativnoga stila“. U Dubravka Sesar (ur.), *Drugi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova I* (str. 479–487). Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Kovačević, M.; Badurina, L. 2001b. *Raslojavanje jezične stvarnosti*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Mićanović, K. 2008. *Hrvatski s naglaskom*. Zagreb: Disput.
- Opačić, N. 2006. *Hrvatski u zagradama. Globalizacija jezične stranputice*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Opačić, N. 2012. *Hrvatski ni u zagradama. Globalizacijska jezična teturanja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- RHJ = *Rječnik hrvatskoga jezika*. 2000. Jure Šonje (ur.). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga.
- Runjić-Stoilova, A. 2010. „Razlike u glasničkim preinakama kod profesionalnih i neprofesionalnih govornika“. *Croatica et Slavica Iadertina*, 6, 73–88.
- Runjić-Stoilova, A. 2017. "Tropes as Rhetorical Devices in Croatian Parliamentary Debate". U Anita Runjić-Stoilova, Gordana Varošanec-Škarić (ur.), *New Insights into Rhetoric and Argumentation* (str. 188–214). Split: Filozofski fakultet u Splitu.
- Runjić-Stoilova, A. (2021). *Ante Trumbić – čovjek gvozdene riječi. Retorička analiza Trumbićevih izabranih govora*. Split: Filozofski fakultet u Splitu – Muzej grada Splita.
- Runjić-Stoilova, A.; Bartulović, I. 2009. „Odstupanja od standardnog naglasnog sustava u govoru profesionalnih govornika na HTV-u“. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, 2–3, 153–168.
- Runjić-Stoilova, A.; Pandža, A. 2009. „Prilagodba anglizama u govoru na hrvatskim televizijama“. *Croatian studies review/Časopis za hrvatske studije*, 6, 229–240.
- Runjić-Stoilova, A.; Stanković, D. 2016. "Tropes as Rhetorical Devices in the Presidential Campaign in Croatia". *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 5, 1, 11–23.

- Runjić-Stoilova, A.; Tomelić Ćurlin, M. 2017. "Women's Political Discourse in Croatia: Linguistic and Rhetorical Peculiarities in Political Speeches by Croatian President Kolinda Grabar-Kitarović". U Nikica Mihaljević (ur.), *Gender (In) equality: Literary, Linguistic, and Artistic Responses to Gendered Dominance* (str. 67–101). Warsaw: IRF Press.
- Silić, J. 2006. *Funkcionalna stilistika*. Zagreb: Disput.
- Silić, J.; Pranjeković, I. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. 2000. *Temeljni suvremenog govorništva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. 2006a. „Odlike hrvatske državne medijske govorničke škole“. U Dunja Merkler (ur.), *Hrvatski govorili!* (str. 51–62). Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. 2006b. „Razlikovna prozodija“. U Dunja Merkler (ur.), *Hrvatski govorili!* (str. 142–149). Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. 2002. „Naglasci iz suprostavljenih pravila“. *Govor*, 19, 2, 115–135.
- Škarić, I. [et al.]. 1987. „Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi“. *Govor*, 4, 2, 139–152.
- Škarić, I.; Lazić, N. 2002. „Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima“. *Govor*, 19, 1, 5–34.
- Škarić, I.; Škavić, Đ.; Varošaneć-Škarić, G. 1995. „Kako se naglašavaju posuđenice“. *Jezik*, 43, 4, 129–138.
- Škarić, I., Varošaneć-Škarić, G. 2003. „Stupanj tolerancije hrvatskih govornika na 'pogrešne' naglaske“. U Stipe Botica (ur.), *Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Hrvatski seminar za strane slaviste* (str. 291–301). Zagreb: FF press.
- Varošaneć-Škarić, G. 2001. „Poželjnost nekih kategorija izografnih naglasnih heterofona“. *Govor*, 18,1, 33–46.
- Vukušić, S.; Zoričić, I.; Grasselli-Vukušić, M. 2007. *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Mrežni izvori

- <https://rjecnik.hr/> (15. listopada 2022.)
- <https://sabor.hr/hr/prijedlog-zakona-o-javnoj-uporabi-hrvatskoga-jezika-predlagatelj-klub-zastupnika-hrvatskih> (13. srpnja 2022.)
- <https://www.sabor.hr/hr/prijedlog-zakona-o-medicinski-pomognutoj-oplodnji-prvo-citanje-pze-br-71> (13. srpnja 2022.)
- <https://www.sabor.hr/hr/prijedlog-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-postupanju-s-nezakonito-izgradenim-zgradama-s> (13. srpnja 2022.)
- <https://sabor.hr/hr/sjednice-sabora/aktualna-prijepodneva/aktualno-prijepodne-13-sjednice-7-saziva-hrvatskoga-sabora-13> (13. srpnja 2022.)
- <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja#no-back> (13. listopada 2020.)
- <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/znameniti-govori/govor-ivana-kukuljevica-sakcinskog-u-saboru-2> (13. listopada 2020.)
- <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru> (13. listopada 2020.)
- <http://hjp.znanje.hr/> (14. listopada 2020. i 30. rujna 2021.)

Popis tablica i slika

Tablica 1. Učestalost odstupanja na pojedinoj jezičnoj razini

Tablica 2. Jezična odstupanja na fonološkoj razini

Tablica 3. Primjeri odstupanja na fonološkoj razini

Tablica 4. Primjeri na leksičkoj i stilističkoj razini

Slika 1. Prikaz odstupanja na pojedinim jezičnim razinama

Slika 2. Prikaz učestalosti vrste odstupanja na fonološkoj razini

LINGUISTIC ASPECTS OF LANGUAGE USED IN THE CROATIAN PARLIAMENT

Abstract

Due to it being a public activity, speech in Parliament is measured by different standards than language used in the private sphere. When delivering speech in Parliament, its members carry a great social responsibility for the spoken words, weighed for credibility and authenticity, social justifiability and usefulness, tolerance and ethics, and consequently aesthetics, and linguistic and cultural literacy (Škarić 2000: 9). As any other public speaker, the member of the Croatian Parliament does not speak only in his/her own name, but also as a representative of someone else, or a member of a certain party whose collective interests also need to be addressed. This occasion prompted the authors of this paper to focus their attention on the ways modern-day members of the Croatian Parliament use their mother tongue during delivery of their parliamentary speeches. As the research was conducted on the occasion of the 170th anniversary of the first parliamentary speech in the Croatian Parliament delivered in the Croatian language, this paper analyzes the language used in Croatian Parliament speeches, in the 7th Assembly. As public speakers, regardless of their origin or level of education, members of the Croatian Parliament need to be prime examples of the proper use of the Croatian standard language, equipped with linguistic skills and clarity of expression. With regard to this, authors analyze aberrations of 50 members of the Croatian Parliament from the Croatian standard language during the describe in an eleven-hour debate. Several sessions of the Croatian Parliament were recorded, the material was transcribed and analyzed on all linguistic levels with special attention paid to the phonetics-phonological and lexical analysis.

Key words: Croatian language, Croatian Parliament, public speaking, linguistic aberration, linguistic level